

УДК 620.191.33:620.194.8

ЕКСПРЕС-ОЦІНКА УМОВ ПОТЕНЦІЙНОГО РУЙНУВАННЯ ДЕФЕКТНИХ ТРУБОПРОВОДІВ

І.Я. Федорович, О.М. Лепак

*Національний технічний університет нафти і газу,
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15
igorrrrf@bigmir.net*

Аналіз аварійних ситуацій що виникають в процесі експлуатації трубопроводів засвідчує, можливість реалізації двох сценаріїв. У першому випадку спостерігається розгерметизації труби, другий випадок характеризується катастрофічним (лавинним) руйнуванням трубопроводу, яке інколи сягає декількох кілометрів. Визначальною умовою реалізації одного з двох сценаріїв є критичний розмір наскрізного тріщиноподібного дефекту.

У зв'язку з цим, визначення критичних розмірів наскрізних тріщиноподібних дефектів та прогнозування умов неконтрольованого руйнування дефектних труб магістральних нафтогазопроводів є актуальною науково-технічною проблемою.

Метою даної роботи є оцінка умов руйнування магістральних трубопроводів тривалої експлуатації ґрунтуючись на підходах механіки руйнування.

Процесу руйнування металу трубопроводу притаманна певна стадійність, яка визначається впливом як робочих корозійних середовищ так і тривалих механічних навантажень. На першій стадії на поверхні металу труби наявні технологічні (риски) або утворені корозійні (виразки) дефекти переростають в макротріщину з пороговим розміром c_{th} . На другій стадії, при домінуючій участі механічного фактору, відбувається поширення макротріщини під впливом діючих в трубі циклічних навантажень K_I до критичних розмірів $2a_c$. Третя стадія характеризується за певних умов катастрофічним поширенням тріщини вздовж твірної труби.

Цілісність трубопроводу з наскрізною тріщиною необхідно оцінювати за енергетичним критерієм руйнування: тріщина починає рости, якщо інтенсивність енергії J , що звільнилася, досягає критичної величини J_c .

Досліджували експлуатований 41 рік при максимальному робочому тиску газу $p_{max}=5,4$ МПа метал (сталь 17Г1С, $\sigma_B=562,5$ МПа) магістрального газопроводу “Київ–Західна Україна” та експлуатований 47 років при максимальному тиску нафти $P_{max}=4,1$ МПа метал (сталь 10Г2БТЮ3, $\sigma_B=584,7$ МПа) магістрального нафтопроводу “Дружба”. Випробування проводили як на повітрі так і в корозійному середовищі (pH 6,7) NS4, яке слугувало моделлю ґрунтової води.

Враховуючи стабільність процесу руйнування металу трубопроводу, оцінювання умов руйнування експлуатованих трубопроводів проводили у два етапи.

Використовуючи методіку аналітично-числової оцінки кінетики та зміни форми корозійно-механічних тріщиноподібних дефектів у процесі їх розвитку в стінці труби, яка дає змогу прогнозувати особливості її руйнування в експлуатаційних умовах та обчислили руйнівні розміри напівеліптичної тріщини $2a_t^*$.

Оцінку цілісності трубопроводу з наскрізною тріщиною проводили шляхом порівняння її розміру $2a_t^*$ із обчисленим за критерієм тріщиностійкості розміром ($2a_c$) наскрізної критичної тріщини

$$a_c = \frac{1}{\pi} \cdot \left(\frac{K_{Jc}}{F_I \cdot \sigma_p} \right)^2$$

де σ_p – максимальні розтягувальні напруження,

$$\sigma_p = \frac{P_{max} R}{t}, \quad \lambda = \frac{a_{K_i}}{\sqrt{R \cdot t}},$$

a_{K_i} – півдовжина наскрізної тріщини,

$$F_I = 1 + 0,072449 \cdot \lambda + 0,64856 \cdot \lambda^2 - 0,2327 \cdot \lambda^3 + 0,038154 \cdot \lambda^4 - 0,0023478 \cdot \lambda^5,$$

$$K_{Jc} = \sqrt{\frac{J_c \cdot E}{(1 - \mu^2)}},$$

J_c – критична тріщиностійкість, E – модуль Юнга, μ – коефіцієнт Пуассона.

Критичну тріщиностійкість J_c визначали дослідним шляхом використовуючи експериментально одержану діаграму руйнування зразків “зусилля–прогин”. Випробування проводили на універсальній розривній машині FP-100/1. Швидкість навантаження зразка становила 1 мм/хв і залишалася постійною протягом усіх випробувань. За даними експерименту визначали роботу руйнування

$$A = \int_0^{f_{\max}} P(f) df .$$

Таблиця 1 – Наскрізнi $2a_t^*$ та критичні $2a_c$ розміри корозійно-втомних тріщин для труби газопроводу

Система “сталь–середовище”	c_{th}/a_0	$2a_t^*$, мм	K_{Jc} , МПа $\sqrt{м}$	$2a_c$, мм
10Г2БТЮ3–пов.	1/300	376,7	431,8	426,8
10Г2БТЮ3–NS4	1/225	419,2	421,4	419,2
10Г2БТЮ3–NS4	1/300	555,9	421,4	419,2
17Г1С–повітря	1/40	214,9	232,8	248,6
17Г1С–NS4	1/38	220,0	201,8	220,0
17Г1С–NS4	1/40	242,2	201,8	220,0

Після експерименту проводили заміри зламу поверхні руйнування зразка та визначали її площу S .

Величину J_{Ic} визначали як роботу витрачену на деформування зразка з наведеною тріщиною, як елемента конструкції при якій він втрачає свої несучі властивості, віднесену до нетто площі деформованої поверхні зразка

$$J_c = \frac{A}{S} .$$

Висновки

Запропоновано методикау визначення критичної тріщиностійкості металу трубопроводів на базі експериментально одержаних діаграм руйнування зразків “зусилля–прогин”. Розраховано за критерієм тріщиностійкості критичні розміри наскрізної тріщини ($2a_c$) для досліджуваних нафтогазопроводів. Обчислено руйнівні розміри напівеліптичних тріщин ($2a^*$) враховуючи початкову форму півеліптичних експлуатаційних дефектів використовуючи методикау аналітично-числової оцінки кінетики та зміни форми корозійно-механічних тріщиноподібних дефектів у процесі їх розвитку в стінці труби.

Одержані числові дані можуть слугувати базою для інтерпретації тріщиноподібних дефектів виявлених в процесі технічного діагностування тривало експлуатованих нафтогазопроводів.